

1. Psychologie – základní pojmy (vědomí, chování, prožívání), předmět psychologie, psychické jevy, základní psychologické směry, aplikace psychologie.

Název psychologie pochází z řečtiny – věda o duši, **předmět psychologie**:

- věda o člověku a jeho chování,
- jak na něj působí prostředí,
- co je příčinou jeho chování,
- zkoumá nevědomí,
- zkoumá psychické jevy
- biologická podmíněnost a sociální determinace,
- osobnost – její vývoj a formování,
- učení,
- rozdíly mezi lidmi.

Psychologie jako věda vznikla v roce 1879, kdy Wundt založil první psychologickou laboratoř v Lipsku.

Vědomí – umožňuje člověku vytyčovat si cíle, plánovat a kontrolovat průběh činnosti. Znak, kterým se člověk liší od zvířat.

Chování – činnost člověka nebo zvířete, který je přístupný pozorovatelům z okolí. Vnější projev prožívání. Komplexní aktivita individua. Projevem chování je akt.

Prožívání – vnitřní život člověka, není přístupný jiným lidem, projevuje se v chování. Souhrn procesů, jejichž příklady jsou cítění, vnímání, představy. Obsah prožívání:

1. poznávání

- a) vnímání,
- b) představy,
- c) myšlení,

2. cítění,

3. chtění.

Psychické jevy

1. **psychické procesy** – děj, který probíhá aktuálně
 - a) poznávací – vnímání, představy, fantazie, řeč a myšlení
 - b) paměťové
 - c) motivační, citové, volní

2. **psychické stavy** – trvají déle, odrážejí funkční úroveň rozvoje psychických procesů
 - a) citové stavy – nálady
 - b) stavy pozornosti – soustředění nebo rozptýlení

3. **psychické vlastnosti** – určitý předpoklad disponující nás k většímu množství činností
 - a) schopnosti
 - b) rysy osobnosti
 - c) temperament – soubor vrozených vlastností vztahující se k citovému reagování, určuje dynamiku a intenzitu prožívání a chování (sangvinik, flegmatik, choleric, melancholik – Hippokrates, Pavlov, piknik, astenik, atletik – Kretschmer, extrovert, introvert, stabilní, labilní – Eysenek)
 - d) charakter – psychické vlastnosti, které souvisí s morálkou osobnosti, projevují se v mravní stránce chování a jednání, vlastnosti naučené

Základní psychologické směry – 3 hlavní proudy:

1. **behaviorismus** (S-R psychologie, S = stimul, R = reakce) – zakladatel Watson, věda o chování, vliv měli Pavlov a Bechtěrev,
2. **humanistická psychologie** – prožívání člověka, seberealizace, Maslow, Rogers,
3. **psychoanalýza** – terapeutická metoda (příčiny neuróz – dětství), Freud:
 - ⇒ id – pudy, zdroje E, uspokojování potřeb
 - ⇒ ego – já, má cenzuru id, obranné mechanismy
 - ⇒ super ego – svědomí, osobní morálka, kulturní pravidla společnosti

Psychologie a její vědy:

Obecná – zpracovává základní teoretické otázky a podává celkový psychologický obraz o osobnosti člověka. Zobecňuje poznatky ze všech ostatních psychologických odvětví.

Psychologie osobnosti – zkoumá osobnost a její strukturu.

Psychofyziologie, Sociální psychologie, Psychopatologie – poruchy, psychologie pedagogická, klinická, průmyslová, propagace (reklama), vojenská, psychologie sportu...

2. Metody získávání psycholog. poznatků – výzkumné, diagnostické, intervenční

- **Pozorování** – mimika, gestika, pohyb těla
 - a) jednorázové
 - b) dlouhodobé
 - c) experimentální - laboratoř
 - d) neexperimentální – pozorování dítěte ve třídě
- **Rozhovor** – diagnostický i výzkumný, problém je zapisování:
 - a) výzkumný – není problém se zapisováním, zapisování je předpokladem
 - b) diagnostický – terapeut se musí věnovat pacientovi a nemůže si dělat poznámky, může však rozhovor se souhlasem rodičů nahrát.
- **Dotazník** – méně časově náročný, menší požadavky na psychologa, ne každý rád píše a nezachytíme doprovodné projevy,
⇒ Lži-skóre – otázky, na které většina populace odpoví stejně

- **Anketa** – neslouží výzkumu

• **Analýza produktů činností**

- a) písemné – deník, slohové práce – subjektivní a objektivní údaje
- b) výrobky, technické vynálezy, obrázky

- **Testy** – jsou standardizované
⇒ validita testu – vyjadřuje nakolik odpovídá skutečnosti
⇒ inteligenční testy – měří schopnosti – verbální, percepční, matematické...

Intervenční metody

- **Terapeutické metody**
 - a) hlubinná - psychoanalýza
 - b) interpersonální
 - c) rogersovská – empatické metody
 - d) behaviorální - nácvik

Sugestivní metody

- **Hypnóza** - její stupeň závisí na hypnabilitě (schopnost pohroužit se), zjišťuje se sugescemi:

- a) lehká
- b) střední
- c) těžká

⇒ uvádí se do ní zadíváním se, sluchem, pohroužení na povel,

⇒ nebezpečí u probuzení (hypnotizovaný nemusí reagovat na probuzení), hypnóza po jedné hodině přechází v spánek,

⇒ léčí se tak neurotické problémy,

⇒ v hypnóze nelze dát sugesci, která je proti morálce hypnotizovaného.

3. Poznávací procesy – vnímání, představy a fantazie

Vnímání

- psychický proces, kterým zobrazujeme jevy působící v daném okamžiku na naše smyslové orgány.

Výsledkem je vjem, který hodnotíme buď z vnitřního nebo vnějšího prostředí.

- Prvotní forma poznávání.

Rozlišujeme:

- a) **fenomenální svět** – vnímaný svět
- b) **transfenomenální svět** – reálný, objektivní svět, je mimo dosah našich smyslů

Znaky vnímání:

- a) **celostnost** – vždy vnímáme celek, podpořeno minulou zkušeností
- b) **výběrovost** – vybíráme si z celku, podřizuje se motivaci
- c) **významovost** – objekty vnímáme s jejich významem

Adaptační funkce – vjem je komplexní, dáváme informacím řád:

1. **vztah objektu a pozadí** – jako tvar můžeme vnímat jen to, co se odráží od nějakého pozadí,
2. **zákon podobnosti** – podobné prvky vnímáme jako sounáležící,
3. **zákon blízkosti** – sousední prvky vnímáme jako sounáležící,
4. **zákon hladkého průběhu** – vyjadřuje tendenci vidět linie nepřerušovaně,
5. **zákon uzavřenosti** – ohrámované plochy vnímáme jako celek,
6. **zákon zkušenosti** – tendence vidět v abstraktním obraze známou věc.

Rozlišujeme:

- a) **klamy** – vznikají z určitého seskupení prvků
- b) **iluze** – keř jako postava

Druhy vnímání:

- a) **vnímání objektů** – tvar, velikost, vzdálenost – zrak, hmat.
 - konstantnost vnímání – velikost blíže se nacházejícího objektu vnímáme konstantně
- b) **vnímání pohybů** – zrak, hmat, sluch
- c) **vnímání času** – pozorováním změn
 - objektivní – ten, který umíme měřit
 - psychologický – když se nudím, čas utíká pomalu

⇒ existují vrozené tendence jak vnímat.

Představy

- obrazy dříve vnímaných věcí.
- Vjemy vznikají ve smyslových receptorech. Představy vznikají v mozku centrálně drážděním smyslových receptorů.
- Vjemy jsou skutečné, představy ne.

Druhy představ:

- sluchové
- chuťové
- zrakové
- hmatové
- vzpomínky
- denní snění
- fantazijní obrazy – sny,
 - následné obrazy – doznívání vjemů
 - eidetické obrazy – fotografická paměť, představ = vjem
 - synestézie – představy a vjemy se spojují \Rightarrow fotysmus = sluch + zrak, fonysmus = zrak + sluch
 - paobrazy – vznikají po dlouhodobém působení intenzivního podnětu

Představy se spojují – **zákony asociace představ:**

- zákon současnosti** – vzájemně se vyvolávají
- zákon podobnosti** – obsahově podobné
- zákon kontrastu** – obsah opačný

Fantazie

- snaží se přinést **něco nového.**
- Zvláštní druh představivosti, jejíž produktem je sen. Sny přicházejí z nevědomí nebo ze zážitku, vnitřní, vnější podnět.

Charakteristika snů:

- nemůžeme kontrolovat smysly
- nedivíme se nesmyslnosti
- originální spojení představ

4. Poznávací procesy – paměť, myšlení a řeč

Paměť

- je spíše psychická vlastnost.

- Projevuje se:

- a) **vštípením**
- b) **uchováním**
- c) **vybavením – reprodukováním**
- d) **znovupoznáváním toho, co jsme prožívali.**

- Paměť uchovává naše minulé zkušenosti, umožňuje nám využít předchozí zkušenosti k přítomnému jednání a k přípravě budoucí činnosti.

Myšlení

- je zprostředkované, odvozené, zobecněné.

- Na myšlení má vliv i minulé zkušenost.

- Dovoluje vystihnout hlavní stránku jevu.

- Je **řešením problémů** – myšlení na vyšší úrovni:

- a) **přeformulování** – různé, podle vědních oborů
- b) **modelování** – je přístupnější (př. model rakety)
- c) **schéma řešení** – návod a postup, pořadí operací

⇒ Piaget – rozdělil vývoj myšlení:

1. **senzomotorické** – od narození do 2 let – dítě nepromýšlí co dělá
2. **předoperační** – od 2 do 7 let – dítě nemá logické myšlení a chybí mu kritičnost a realismus, myšlení je názorné (počítání na prstech), dítě není schopné pochopit zpětný postup
3. **konkrétní operace** – od 7 do 11 let – dítě má vytvořenou soustavu symbolů (číslice 2 jsou 2 prsty – už je nemusí vidět), myšlení je vázané na konkrétní zkušenosti
4. **formální operace** – od 12 let nahoru – myšlení se podobá myšlení dospělého, vytváří více hypotéz

- Vývoj myšlení je ovlivněn zráním mozkových struktur, dítě je aktivní ve svém vývoji.

Řeč

- slouží ke komunikaci – vzájemný styk, působení (výzva, příkaz, zákaz), dorozumění, sdělování a předávání zkušeností.

- Řeč učinila myšlení složitější.

- **Komunikace:** (nejprve neverbální a pak verbální)

- a) **verbální** – psaná a mluvená řeč
- b) **neverbální** – řeč těla, obrazy

- Je vytvořena soustavou znaků – slovo má obsah a smysl. Řeč odráží prostředí ve kterém žijeme.

- **Řeč má funkci:**

- a) **označovací**
- b) **výrazovou** – vnitřní pocity a stavy
- c) **vybízející**

- **Metalingvistické faktory** – dotvářejí to, co bylo řečeno:

- a) intonace
- b) **zabarvení hlasu**
- c) **situační projev**
- d) **neverbální projevy**

- **Vývoj řeči:**

- 4 – 6 měsíců – broukání, mam, baba
 - dítě si má více všimnout koncovek, ale věnujeme větší pozornost kmenu slova. Důležité je jak se na dítě mluví a jak často – důležité pro rychlé osvojení řeči.

⇒ Rozlišujeme aktivní a pasivní slovník. Dítě do 6 let se naučí více než za celý život. Ve třech letech by dítě mělo mluvit.

- Ze slovních druhů si osvojí podstatná jména a slovesa, mezi 2 a 3 rokem zájmena. Ve 3 letech začínají otázky.
- Ve 4 letech by mělo umět barvy, adresu, datum narození.

⇒ Řeč se učí nápodobou.

- Řeč po 6 letech – školní praxe

⇒ ve škole je málo času na povídání. Měla by se procvičovat v češtině. Učitelův projev srozumitelný (věku žáků), vysvětlit, že ne vše musí být pravdivé, že vše nelze vyjádřit slovy, děti by se neměly pedantně opravovat – dítě mluví ve škole jinak než doma. Ve škole spisovná čeština s přihlédnutím k dialektu.

5. Emoce a city – znaky emocí, druhy emocí, podmínky vzniku emocí, stres

Emoce

– strach, láska, nenávisť, touha štěstí.

Emoční procesy vyjadřují vztah, postoj, hodnocení člověka ve vztahu k osobám, věcem, událostem, činnostem. Vyjadřují, jak probíhá naše činnost (úspěšně – neúspěšně, lehce – těžce..), jak se nám daří dosahovat vytyčených cílů a uspokojovat motivy.

Emoce se projevují:

- a) v pohybech obličeje – mimika (smích, pláč, údiv),
- b) v pohybech celého těla,
- c) v zabarvení hlasu,
- d) ve změnách funkce vnitřních orgánů – bušení srdce, zrudnutí, rychlý dech.

Emoce se projevují jako:

- Proces – krátkodobý děj (afekty)
- Stav – trvá několik hodin (nálady)
- Vlastnost – trvalejší vlastnost (pozitivizmus).

Stres

= zátěž, zvyšování požadavků na jedince. (horko, chlad, jedy, úraz, fyzická námaha, duševní práce – kterou je nutno zvládnout za krátkou dobu,...)

Může být:

- Pozitivní – podporuje,
- Negativní
-

Fyziologické reakce:

- Okamžité – zrychlení tepu, pot,
- Dlouhodobé – ovlivňuje srdeční činnost.

Psychické reakce:

- Okamžité – rozčílení, strach,
- Dlouhodobé – podrážděnost.

Stres způsobuje změny ve výkonnosti – kvalitě a rychlosti. Situace, kdy je zamezeno uspokojování důležitých životních potřeb, nazýváme **frustrací**.

6. Motivace, vznik motivů, volní procesy, potřeby.

Motivace

- příčina chování a jednání. Zahrnuje vnější pobídky i vnitřní motivy.

Motivy vycházejí z teorií:

1. koncept homeostázy
 - stálost vnitřního prostředí
 - vychází z potřeb organismu – uspokojení (hladu, sexuální potřeby..)
2. koncept aktivity – úroveň řídicích orgánů – měřitelná (EEG)
3. kognitivní disonance – rozporuplné myšlenky
 - a) pozitivum X negativum – vyloučení negativ
 - b) negativum změním v pozitivum
 - c) posílení pozitiv X oslabení negativ

Potřeby

- vyjadřují závislost jedince na určitém druhu životních podmínek.

Hierarchie potřeb podle Maslowa:

Výjimky:

- potřeba uznání předčí potřebu lásky,
- osoby psychopatické na rozdíl od normálních lidí nemají potřebu lásky,
- jsou osoby, pro které je nejdůležitější seberealizace – i za cenu hladu...

Základní potřebou je spánek, druhá potřeba je jídlo – o to se stará žena, která podle dnešního ideálu má být – štíhlá, úspěšná, milovaná... ⇒ mentální anorexie.

Ženy, které trpí anorexií jsou:

- ctižádostivé, energické
- velmi cvičí a jsou aktivní,
- je to projev hledání identity,
- mají problematický vztah k matce,
- jídlo si drobí,
- jsou hysterické, umí manipulovat s druhými,
- mají stálé přesvědčení o nadváze,
- mají studené ruce – porucha termoregulace, špatný chrup, v pubertě se nevyvíjí ženská forma, nemohou mít děti, většina zůstává sterilní

Bulimie

- neodolatelná touha po jídle.
- snaha neztloustnout – zvracení, léky,
- neúspěšné anorektičky,
- záchvaty hladu,
- bolesti hlavy a břicha, jsou zasaženy ledviny,
- straní se společnosti, záleží jim na hodnocení druhých.

7. Psychické stavy – pozornost, citové vztahy

Pozornost

- stav vyznačující se tím, že jsme určitou dobu soustředěni na jednu oblast jevu,
 - základem je vrozená orientační reakce,
 - rozsah pozornosti je 6 – 7 prvků,
- ⇒ frustrace pozornosti – vrozená tendence přecházet z jednoho objektu na druhý – orientace v prostředí (těkat),
- v pozornosti máme fce adaptační.

Rozdělení:

- Úmyslná – vyplývá z úkolů, zájmů, formuje se během života.
- Neúmyslná – vyvolaná vnějšími podněty – novost, neobvyklost, kontrastnost, rychlý pohyb, nezvyklý zvuk....

Koncentrace pozornosti závisí na:

- Vnitřních činitelích – motivace.
- Vnějších činitelích – hlučnost prostředí, neobvyklost,...

Citové vztahy – nálady

- mají dlouhodobější trvání.

Nálada je vyvolána – úspěchem, neúspěchem, událostí, náladou jiných lidí, zdravotním stavem, únavou.

Náladu ovlivňuje:

- a) dědičnost
- b) výchova

Projevuje se u:

- a) žáků – ovlivňuje paměť a pozornost,
- b) učitelů – učitel ji musí mít pod kontrolou, příčina – únava (únavový dluh – nálada odpoledním odpočinkem a spánkem přetrvává).

Kromě nálad to může být inspirace, stav nerozhodnosti...

8. Psychické vlastnosti – schopnosti, inteligence

Schopnosti

- disponují nás k většímu počtu dovedností, formují se na základě více dovedností,
- vrozené jsou vlohy, které se vyvíjejí ve schopnosti,
- = jsou to vlastnosti osobnosti, které dávají předpoklad pro úspěšné vykonávání určité činnosti,
- nejsou vrozené, vznikají a vyvíjejí se na základě vrozených vloh působením prostředí.

Druhy:

- a) myšlenkové
- b) senzomotorické
- c) umělecké
- d) sociální
- e) inteligence

Inteligence

- = intelektuální schopnosti.
- = duševní, rozumové nadání, schopnost chápání a samostatného myšlení, schopnost adaptovat se,
- = soubor schopností sloužících k poznávání a k řešení problémů,
- nad inteligenci se řadí kreativita.

IQ testy – Bienet a Simons – verbální a praktické úkoly – pro každý věk, stanovili termín „mentální věk“ a „chronologický věk“ ⇒ $\text{mentální věk} \times 100$,

chronolog.v.

na ně navázala Merilova inteligenční škála:

130 a víc	Vysoký nadprůměr
120 – 130	Nadprůměr
110 – 120	Mírný nadprůměr
90 – 110	Průměrné IQ
80 – 90	Lehký podprůměr
70 – 80	Hraniční pásmo defektu
50 – 70	Lehká mentální retardace – debilita
35 – 50	Středně těžká mentální retardace – imbecilita
20 - 35	Těžká mentální retardace – idiocie
menší jak 20	Hluboká mentální retardace

Lehká mentální retardace – debilita – pozná se až v předškolním věku, návštěva zvláštní školy, je schopnost vyučit se.

Středně těžká mentální retardace – imbecilita – opoždění řeči a pohybu, pomocné školy nebo osvobození.

Těžká mentální retardace – idiocie – kombinované postižení – sluch, hmat, zrak.

Hluboká mentální retardace – imobilita (ležáci) – mají právo na vzdělání:

- Speciální třídy při ZŠ
- Integrované školy – přijímají všechny děti (mentálně postižené i retardované), vypracovávají individuální vzdělávací programy, integrované dítě není vyloučeno z kolektivu a je spokojené, mělo by se rozvíjet.

Zděděná mentální retardace – změna chromozomu,

Získaná mentální retardace – v těhotenství – záření, léky,

Pseudooligofrenie – mentální retardace získaná během života – dána výchovou, přenáší se z generace na generaci.

Dědičnost inteligence – inteligence je výsledek zděděných dispozic a působení okolí. Máme určený strop 75 % zdědíme a z 25 % nás ovlivní okolí. Inteligence se dědí polygenně a je to psychická vlastnost.

Význam IQ – vysoká korelace ve školním úspěchu.

9. Rysy osobnosti, temperament, charakter

Rysy osobnosti

– psychická vlastnost, která se projevuje určitým způsobem jednání, chování a prožívání, je to způsob příznačný pro určitého člověka a relativně stálý v průběhu života.

Temperament

= soubor vrozených vlastností vztahující se k citovému reagování.

- určuje a projevuje se v dynamice a intenzitě prožívání a chování osobnosti

Teorie temperamentu:

1. Hypokratova

- a) sangvinik – převaha krve
- b) flegmatik – převaha hlenu
- c) choleric – převaha žluče
- d) melancholik – převaha černé žluče

2. I. P. Pavlov – podle reakcí – sangvinik, flegmatik, choleric, melancholik

3. Kretschmer (krečmer) – vztah mezi tělesnou konstitucí a temperamentem

- a) piknik – menší zakulacená postava, slabé svalstvo, kulatá hlava, vyklenuté břicho
 - střídá nálady, otevřený, společenský, realistický
 - ohrožen mániodepresivními duševními onemocněními (střídání nálad bez vnější příčiny – nálady jsou nepřiměřeně dlouhé a nedají se ovlivnit vůlí)
- b) astenik – vysoký, štíhlý, úzká ramena, slabé svalstvo, ostrý profil
 - uzavřený, jednostranně zaměřený, idealista, málo přizpůsobivý
 - ohrožen schizofrenií (bludné představy, halucinace, rozpad osobnosti)
- d) atletik – silně vyvinutá kostra, výrazné svalstvo, široký hrudník, menší lebky s protáhlým obličejem
 - klidný, přizpůsobivý, těžkopádný
 - není průkazný sklon k některým z duševních onemocnění

4. Eysenek (ajsenk)

- extrovert – převažuje vztah k vnějšímu světu
 - společenský, realistický
- introvert – převažuje vztah k sobě samému
 - uzavřený, nevyhledává společnost, nepřizpůsobivý, pasivní, spolehlivý
- stabilní – reakce odpovídá podnětu – emoční vyrovnanost
- labilní – nepřiměřená reakce na podnět – přecitlivělost

a) Sangvinik = stabilní extrovert

- nálada veselá, společenský, optimista, čilý, emočně vyrovnaný

b) Cholerik = labilní extrovert

- nálada mrzutá, silně vzrušivý, sklon k agresi, impulzivní, egocentrický

c) Flegmatik = stabilní introvert

- nálada vyrovnaná, méně společenský, klidný, navenek se projevuje jako lhostejný

d) Melancholik = labilní introvert

- nálada smutná, pesimista, hluboké prožitky

Charakter

= psychické vlastnosti, které souvisí s morálkou osobnosti, projevují se v mravní stránce chování a jednání,

- vlastností naučené,
- je spojen se sebepojetím, temperamentem, silou ega,
- pro každého člověka typické chování,
- vyjadřuje vztah k sobě a jiným lidem, hodnotám, činnostem.

10. Vývoj osobnosti. Mechanismy ontogeneze. Periodizace vývoje. Teorie S. Freuda a E. H. Eriksona

Vývoj osobnosti

Vývojem osobnosti se zabývá **vývojová psychologie** jejíž předmětem je – studium vývojových změn, ke kterým dochází v jednotlivých oblastech lidské psychiky, snaha porozumět mechanismům jejich vývoje.

Vývoj lidské psychiky je závislý na:

- a) dědičnosti – každý jedinec získává genetický program, jehož základem je gen, geny tvoří chromozomy (23 párů chromozomů),
 - 22 párů = autozomy – mají stejný tvar,
 - 23. pár = heterozomy – mají různý tvar – mají informaci o pohlaví,
 - matka předává XX a otec XY,
 - genotyp = celá genetická výbava,
 - některé geny se ve vývoji vůbec neuplatní,
 - polygenní dědění (více genů) = inteligence, temperament, mechanická paměť, asertivita, extroverze,
 - dědíme určitý limit, který se projeví v prostředí,
 - dědičnost limituje prostředí.
- b) prostředí – člověk je jím formován, přizpůsobuje se mu a naopak
 - socializace = interakce jedince a sociálního prostředí
 - rodina = primární socializační faktor – ovlivňuje řeč a myšlení, vlastnosti (schopnosti, rysy, charakter), předává postoje (k majetku, vzdělání), učí sociálnímu jednání,
 - další socializační faktory – skupina vrstevníků, školní třída, média...

Mechanismy ontogeneze

1. zrání - změny, které jsou určovány vnitřními biologickými činiteli, nezávisle na prostředí
 - genetika – člověk dědí program v jakém pořadí se budou genetické změny projevovat
2. učení – změny, které se týkají jedince v souvislosti s prostředím
 - změny psychických procesů a vlastností navozené vlivem zkušenosti

Periodizace vývoje

Obecné znaky vývoje psychiky:

- vývoj probíhá v na sebe navazujících fázích,
- vývoj není plynulý – probíhá ve skocích – např. u řeči,
- vývoj je vzájemné působení somatického a psychického,
- vývoj je u každého jedince jiný.

Vývoj lze rozdělit na:

- a) motorický
- b) kognitivní – vnímání, myšlení, řeč
- c) sociální

Etapy vývoje:

- Prenatální
 - Novorozenecký
 - Předškolní
 - Mladší školní věk
 - Období dospívání
- a) pubescence
 - b) adolescence
 - Období dospělosti
 - a) časně
 - b) střední
 - c) pozdní
 - d) stáří

Teorie E. H. Eriksona

- 8 vývojových fází – v každé fázi konflikt kladné a záporné tendence, vyřešení konfliktu posunuje jedince ve vývoji dál.

1. základní důvěra X základní nedůvěře

⇒ 0 – 1 rok

- zpočátku dítě není schopné rozlišovat vnější a vnitřní podmínky (až ve 4 měsících)
- vyřešení konfliktu závisí na – kvalitě péče, pokud lidé reagují na jeho potřeby získává důvěru, o dítě mají pečovat 1 nebo 2 osoby

2. autonomie (samostatnost) X studu a pochybení

⇒ 1 – 3 roky

- rozvoj motoriky – chození, manipulace s předměty, regulace vyměšování, uvědomění autonomie
- vyřešení konfliktu závisí na – rodiče by měli kladně reagovat na úspěchy, pokud je dítě káráno vznikají u něj pochyby o sobě samém
- stud – je reakce na kritiku osob

3. iniciativa X vině

⇒ 3 – 6 let (předškolní věk)

- dítě je iniciativní ve hře, naráží na iniciativu druhých
- neřešení vede – ke sklonu k moralizování a nedostatku iniciativy (útěk do nemoci)

4. výkonnost X pocitu méněcennosti

⇒ 6 – 11 let (mladší školní věk)

- výkonnost nejvyšší forma aktivity
- soustavný neúspěch vede k pocitům méněcennosti

5. identita X zmatenosti rolí

⇒ 12 – 19 let (pubescence, adolescence)

- otázky o smyslu života, proč tu jsme, jaké hodnoty...
- vyřešením je přijetí role s povinnostmi a odpovědností

6. intimita X osamělosti

⇒ 20 – 30 let

- navazování vztahu – předpokladem je sebedůvěra

7. generativa X stagnaci

⇒ 30 – 35 let (období vrcholné výkonnosti)

- snaha být někomu nápomocen, péče o potomstvo
- ženy - rodina
- muži – profese
- lidé, kteří stagnují jsou egoisté

8. integrita já X zoufalství

⇒ kolem 40 let (krize středního věku)

- ženy – syndrom prázdného hnízda (odchod dětí), menopauza
- muži – druhá míza (nové sexuální vztahy), pochybují o smyslu v rodině a v práci
- ten kdo má integraci já – vidí smysl, má radost ze života, překonává nesnáze
- ten kdo nemá integritu já – se zabývá otázkou smrti, nevidí smysl práce ani života, mění styl života

18. Sociální psychologie – předmět, sociální skupiny – jejich formování, druhy, koakce, kooperace, kompetice, skupinové normy.

Předmět

- zkoumá chování člověka, které souvisí se vztahy mezi lidmi,
- věda o chování jedince ve společnosti.

Sociální skupiny

= každé seskupení lidí, které v jejich vědomí vytváří pocit sounáležitosti.

- lidé se sdružují do skupin protože to odpovídá potřebě bezpečí, komunikace, přátelství...
- skupiny se mohou vytvářet na základě společných cílů, zájmů, potřeb...
- ⇒ cíl: je něco dokázat, ubránit se, cítit se lépe...
- jsme členy různých skupin – rodina, škola, třída, město, parta....

Druhy

- Diády
- Triády
 - Velké skupiny – nad 40 osob
 - Malé skupiny – do 40 osob – musí se navzájem znát
 - Primární - rodina
 - Sekundární – školní třída, pracovní kolektiv
 - Terciální – zájmové kroužky, sportovní oddíly
 - Členské
 - Referenční – kladné – vzory
 - negativní – odmítáme je

Dav = neorganizované, náhodné seskupení lidí, které snadno podléhá emocionálním vlivům

- osobnost ztrácí individualitu a podléhá davu,
- chování je anonymní, ztrácí se komplexy méněcennosti, odpovědnost,
- projevuje se pudová složka osobnosti, nápodoba a nekritické přijímání myšlenek.

Podle emocí jej dělíme na:

- a) agresivní – linč
- b) únikový – panika
- c) výrazový - demonstrace

Koakce

- skupiny existují vedle sebe, ale nesoutěží a ani nespolupracují
- povzbuzování, přihlížení

Kooperace

- spolupráce – je dobrá pokud je stejný cíl, vedení skupin je demokratické
- vztahy přátelské, empatie

Kompetice

- soupeření, úspěch jednoho znamená neúspěch druhého
- nepřátelství, úzkost, sebepodceňování

Skupinové normy

- nepsané formy chování,
 - jsou spojované se sankcemi, např. izolace,
 - aby se pravidlo stalo normou, musí jej přijmout všichni,
- ⇒ sociální konformita – člověk jednající v souladu s normami.

Formování skupin

1. cíle

2. role

- a) vůdce – aktivní, má schopnost přesvědčit, má podíl na komunikaci, má vysokou sociální inteligenci = rozpozná vztahy, motivy, má schopnost vyvolávat změny, schopnost odměňovat a trestat,
- b) člen
- c) audseider

3. normy

4. postoje

- a) tendence kladně přijímat přátele našich přátel – část skupiny má negativní vztah k někomu s nímž se baví jeden člen skupiny - je na něj vyvíjen tlak k přerušení vztahu
- b) kladně hodnotit jednu skupinu a negativně druhou – u příslušníků nějaké rasy, národa, u sportovních týmů – uvolňuje agresivitu

19. Sociální role, konflikt rolí, sociální status. Role učitele.

Sociální role

= jsou očekávání našeho sociálního okolí vůči osobám s určitým statutem, př. při setkání zdraví první mladší staršího, muž ženu, učitel očekává určité chování od svého žáka...

- roli hrajeme

= dynamická složka sociální pozice, která zahrnuje chování, které se od člověka očekává

- roli osobnost přijme nebo ji odmítne

- u jedné osobnosti je více rolí – role žáka a spolužáka, role matky a manželky...

Konflikt rolí

- role můžou být v rozporu – matka a učitelka, učitelka a pečovatelka, ředitelka velké firmy a matka...

Sociální status

= postavení osobnosti ve společnosti, pozice

- získáváme podle:

a) pohlaví

b) věku

c) zaměstnání

d) v rodině

e) ve společenském sdružení....

- je definován právy a povinnostmi

- uplatňování statusu

a) vhodné

b) nevhodné – nespravedlnost v hodnocení u učitele, odmítání práva na informaci

Sociální percepce – vnímání

- lépe vnímají druhé lidi ženy a děti

- vnímání je ovlivněno vlastní osobou – nálady, tělesný stav, prostředí, stres, napětí...

⇒ chyby ve vnímání:

1. první dojem – máme tendence jej přeceňovat a zobecňovat

2. haló efekt – vezmeme si z člověka nápadný znak a z něj usuzujeme na vlastnosti, zvěsti, pomluvy

3. autoprojekce – na druhých nám vadí naše vlastní chyby

4. citový vztah

5. popularita

6. stereotypy – přisuzování vlastností podle předchozích zkušeností

7. profesní zaměření – kadeřnice hodnotí podle účesu
8. předsudky – macecha je vždycky zlá
9. povolání nebo funkce posuzovaného

Socializace = působení okolního prostředí na formování osobnosti, je to proces aktivní, obousměrný, celoživotní.

Role učitele

V první třídě je vzorem a děti s k němu vytváří citový vztah.

V době dospívání je to autorita, kterou děti odmítají.

20. Skupinová dynamika – komunikace, rozhodování, interakce, aktivita. Konformita, koheze vůdcovství

Dynamik skupiny – dění ve skupině

- Interakce – vzájemné působení členů,
- Komunikace – závisí na stylu vedení:
 - a) autoritativní – vůdce málo naslouchá členům
 - b) demokratické – diskuse, obousměrná komunikace
 - c) liberální – vůdce ponechává členům volnost
- Rozhodování – podle způsobu komunikace
- Činnost skupiny

Dynamika – skupiny vznikají, zanikají, vyvíjí se, mění se jejich cíle, náplň činnosti, vztahy mezi jednotlivými členy, vedení skupiny...

Konformita – chování v souladu s normami, nekonformní jednání je postihováno sankcemi

Koheze

= souhrn všech motivačních činitelů, které vedou skupinu k dosažení jejich cíle.

- vysoká soudržnost – velká aktivita členů, přísné dodržování norem

Vůdcovství

Způsoby vedení:

- a) autoritativní – vedoucí určuje cíle skupiny a nekompromisně trvá na tom, aby skupina na těchto cílech pracovala
- b) konzultativní (demokratické) – vedoucí se ptá na názor podřízených, týkající se cílů skupiny, a teprve po zvážení jejich názoru učiní rozhodnutí
- c) participativní (liberální) – vedoucí dovolí podřízeným nejen účastnit se procesu rozhodování, ale také samostatně rozhodovat, přičemž za konečný výsledek práce zůstává zodpovědný

Efektivní vedoucí (vůdce) by měl mít:

- a) smysl pro odpovědnost a dokončování úkolů
- b) elán a vytrvalost při sledování cílů
- c) odvážnost a originalitu při řešení problémů
- d) tendenci být ve společnosti iniciativní
- e) sebedůvěru
- f) akceptovat důsledky svých rozhodnutí

- g) schopnost snášet stresy plynoucí z mezilidských vztahů
- h) schopnost ovlivňovat jiné lidi

Vlastnosti, které preferují podřízení (členové skupiny) u svých vedoucích (u vůdce):

- a) úcta a porozumění pro druhé
- b) znalost věci
- c) ochota nést osobní odpovědnost
- d) ochota podpořit člověka

Děti, které odmítají navazování kontaktu s ostatními lidmi trpí autismem (psychóza).

Autismus

= nadměrné zahledění do sebe, ulpívání myšlení, které je často nereálné, nebo nesouvislé

- postižený žije svými fantaziemi a necítí potřebu navazovat kontakt s lidmi

- vzniká již při narození nebo ve věku do 3 let ⇒ poruchy řeči a komunikace, neumí napodobovat druhé, neužívá gest ani mimiky, občas se stává – že začnou něco opakovat = odložená echoálie, mluví o sobě v druhé osobě

- sociální vztahy – nevyhledávají hru, odmítají tělesný kontakt, neumí se mazlit, neumí odlišovat živé a neživé, nemají vztah k rodičům, ale reagují agresivně pokud je chcete od nich odloučit

- paměť a prostorová představivost je rozvinuta

- inteligence – podprůměrná i nadprůměrná, retardace